

»Ernyedetlen szorgalommal ...«

**A Debreceni Tudományegyetem
jogász professzorai**

(1914-1949)

Szerkesztette

P. SZABÓ BÉLA

DEBRECEN, 2014

TARTALOM

Harminc professzori életrajz elé	9
Gyakran és rövidítve használt források és irodalom	11
P. SZABÓ BÉLA Szepesváraljai Haendel Vilmos	15
SZABÓ SZILÁRD Jászi Viktor	45
BALOGH JUDIT Tóth Lajos	69
KÁROLYI GÉZA – SZABÓ SZILÁRD – P. SZABÓ BÉLA Kovács Gábor	95
CSOHÁNY JÁNOS Szentpéteri Kun Béla	111
SZABADFALVI JÓZSEF Teghze Gyula	133
BALOGH JUDIT Bacsó Jenő	155
P. SZABÓ BÉLA Haraszi Bernolák Nándor	179
P. SZABÓ BÉLA Iványi Béla	207
FÓNAI MIHÁLY Illyefalvi Vitéz Géza	235
MADAI SÁNDOR Kiss Géza	257
BALOGH JUDIT Mártonffy Marcel	279
SZABÓ ANITA – P. SZABÓ BÉLA Szentkirály-szabadjai Márffy Ede	297
VARGA NORBERT – P. SZABÓ BÉLA Barabási Kun József	319
P. SZABÓ BÉLA Marton Géza	345
HAJNAL BÉLA Pilismaróti Bozóky Ferenc	369
SZABÓ KRISZTIÁN Kováts Andor	389
P. SZABÓ BÉLA Baranyai Béla	413

BARABÁSI KUN JÓZSEF
(1875-1945)

Közjog

I. ÉLETE

A magyar közjogtudomány jelentős alakja, Kun József 1875. március 17-én született Miskolcon. Gimnáziumi tanulmányait a bécsi Theresianumban végezte, s ott is tett érettségit. Ezután egyéves önkéntes katonai szolgálatot teljesített. Jogi tanulmányait nagy részét a budapesti egyetemen végezte, s államtudományi doktori oklevelét is itt szerezte meg 1899-ben, Concha Győző tanítványaként.¹ 1899 és 1904 között megyei és városi közigazgatási szolgálatot teljesített Borsod vármegyében.

A barabási előnevet, mint Miskolc vármegye főjegyzője, 1903. május 19-én kapta „régii magyar nemessége épségben tartása mellett.”² 1904-től a miniszterelnökségen volt fogalmazó, 1907-től segédtitkár, majd 1909-től császári és királyi kamarás illetve miniszteri titkár, 1913 után osztálytanácsos.³

Külföldi kutatásokat is folytatott, amelynek következtében 1907-ben Franciaországban és Nagy-Britanniában tanulmányozta a parlamentarizmus működését.⁴ Hivatali munkája mellett, melyet a horvát-bosnyák ügyek és a görögkeleti egyház aktáinak referenseként végzett, rövidesen habilitált, és 1915-től a politikatudomány magántanára lett a m. kir. Pázmány Péter Tudományegyetemen.⁵

Kun József meglehetősen érdekes körülmények között került a debreceni egyetem közjogi tanszékére. Jászi Viktor, a Közjogi- és Politikai Tanszék eredeti birtokosának halála után a Kar úgy döntött, hogy a megürült tanszék „a közjog számára tartassék meg, a politika részére pedig külön tanszék szerveztessék s egyúttal javaslatba hozza a politika tanszékre dr. Haendel Vilmos budapesti egyetemi m. tanár kinevezését, mint aki a debreceni jogakadémián e tanszéken 14 éven át kiváló eredménnyel működött.” A Kar határozatilag felkérte a minisztert, hogy a tanszék kettéválasztását engedélyezze,⁶ melyhez a miniszter rövid úton hozzájárult,⁷ s a politi-

¹ Új magyar életrajzi lexikon, III, Budapest, szerk. MARKÓ László, 2002, 1248; ÉK., 1922/23, 113; Magyar írók élete és munkái, szerk. GULYÁS Pál, XVIII, Budapest, 1995, 745-748.

² KEMPELEN Béla, Magyar nemes családok, VI, Budapest, 1913, 297; Egy másik forrás szerint Miskolcz város főjegyzője volt. Vö. GERŐ József, A királyi könyvek: Az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címek jegyzéke, Budapest, 1940, 119.

³ Révai Új Lexikona, szerk. KOLLEGA TAKSONY István, XII, Szekszárd, 2003, 851-852; Új magyar életrajzi lexikon, i.m., 1248; ÉK., 1922/23, 113. Utóbbi kinevezésével kapcsolatban vö. <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertancsi-jegyzokonyvek-1867-1944/adatlap/59175>

⁴ Új magyar életrajzi lexikon, i.m., 1248; Révai Új Lexikona, i.m., 851-852.

⁵ Új magyar életrajzi lexikon, i.m., 1248; ÉK., 1930/31, 134; ÉK., 1934/35, 106.

⁶ Kari-Jegyzőkönyv 1915. március 3. 9. sz.

⁷ Kari-Jegyzőkönyv 1915. május 8. 14. sz.

ka-tanszéket valóban Haendel nyerte el. Az önállóvá vált Közjogi Tanszék betöltése azonban valamivel hosszabb ideig tartott. A Kar 1916 áprilisában a tanszék betöltésére egy öttagú bizottságot küldött ki Kiss Géza⁸ dékán vezetésével.⁹ A bizottság többségi szavazással amellet döntött, hogy a Kar pályázat kiírását kezdeményezze. Ezen javaslattal szemben Bernolák professzor ellenezte a pályázat kiírását és azt javasolta, hogy a tanszékre dr. Királyfy Árpád budapesti ügyvéd nyilvános rendkívüli tanárrá való kinevezését proponálják az uralkodónál.¹⁰ A pályázat mégis kiírásra került és arra több (későbbi) jeles közjogász adta be pályázatát (Molnár Kálmán, Buza László, Csekey István és mások). A kiküldött bizottság Haendel szakértői javaslatát többször alaposan megvitatta és rangsorolta a pályázatokat, de amellet azt is mérlegelte, hogy több potenciális professzor jelölt nem adta be pályázatát, és ezért talán a Kar számára legalkalmasabbnak tekinthető jelölt sem.¹¹ A Kari Tanács végül úgy döntött, hogy „meghívás útján kívánja a tanszéket betölteni, s bár a pályázóknak az előadói előterjesztésben kifejtett érdemeit elsimeri és méltányolja, az előterjesztésnek a pályázók sorozására vonatkozó részével nem foglalkozván, a tanszékre a pályázat félretételével dr. Kun Józsefnek meghívása útján kívánja a tanszéket betölteni, s mivel az ő tudományos és irodalmi működéséről, valamint egyéb körülményeiről ... a bizottság már részletes és kimerítő véleményt adott, újabb bizottság kiküldését szükségtelennnek találja s a bizottság, illetőleg az előadó jelentésében foglaltak alapján már most javasolja dr. Kun József meghívása útján való kinevezését.”¹² Hogy miért éppen Kun Józsefre esett a Kar választása azt jellemzően tükrözik a kérelem alapjául szolgáló előadói javaslat utolsó sorai: „Egész tevékenységét egyébként erős conservatív szellem – Concha iskolájához való ragaszkodás – a hagyományos felfogásnak – a conventionak tisztelete jellemzi. Nem csoda olyan embernél, kit az uralmon levő társadalmi réteg egy esztendőben tett meg titkárból oz-

⁸ Kiss Gézaról bővebben vö. MADAI Sándor, *Kiss Géza: Az elfeledett római jogász* = A Debreceni Tudományegyetem jogász rektorai (1915-1947), szerk. P. SZABÓ Béla, MADAI Sándor, Debrecen, 2002. 53-75., illetve ezen kötetben: MADAI Sándor, *Kiss Géza*.

⁹ A bizottság további tagjai Bernolák Nándor, Teghze Gyula, Haendel Vilmos és Iványi Béla voltak. *Kari-Jegyzőkönyv* 1916. április 13.

¹⁰ A *Kari-Jegyzőkönyv* 1916. május 10-i üléséhez csatolt mellékletek.

¹¹ Korábban egyetlen körökben az egész országban közzsájon forgott, hogy a Kar Királyfi Árpádot szeretné a tanszékre. Erre tekintettel többen be sem adták a pályázatukat. Ezt észelve – Királyfi hirtelen halála után – a kiküldött bizottság ugyan rangsorolta a befutott pályázatokat, de tulajdonképpen annak megkerülését javasolta a Kari Tanácsnak. Az előterjesztés szerint „a kar felkéri a VKMinister urat, hogy az e tárgyban kiküldött bizottság előadójának munkálatában foglalt indokokból a tanszék betöltésénél dr. Barabási Kun Józsefet is figyelembe venni méltóztassék. Amennyiben a Minister úr ezt az előterjesztést elfogadná, a kar a ... felsorolt pályázatokat megelőzően dr. Barabási Kun Józsefet ajánlja kinevezésre.” Vö. a kiküldött bizottság előterjesztése. Melléklet csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1917. június 22. Az előadó, Haendel erről így írt: „A kérdés az --vajjon az anyagi igazságosság érdeke - t. i. az legyen-e az irányadó - hogy a közjogi tanszék egy ember öltöre a a lehető legjobban betöltessék - avagy a formalisztikus igazság, mely a közbe jött haláleset dacára - a pályázatokat végleg lezártnak tekintti? Úgy tudjuk - karunk többsége a Királyfi halála után megmaradt pályázók közül egyikben sem tud osztatlan bizalommal teljesen megnyugodni; nem mintha egyáltalán nem ütnék a jelölhetőség mértékét - hanem tisztán egyéni okoknál fogva. A kar további belső békéjének érdekében kívánatos azért - hogy - tekintettel a fennforgó rendkívüli - szabályzat által nem providedált körülményre - lehetővé tétessék olyan egyén ajánlása is - ki formáserőleg ugyan nem vett részt a pályázaton - ki azonban jönni hajlandó s akinek személyében a kar többsége teljes megnyugvást talál. Ilyennek ismeri a jelölő bizottság dr. barabási Kun József miniszterelnökségi osztálytanácsost.” Vö. Uo.

¹² *Kari-Jegyzőkönyv* 1917. június 22. 20. sz.

tálytanácsossá, 33 éves korában méltóságos úrrá (cs. és kir. kamarás), aki egy nagy törvényhatósági városunk első virilisei közé tartozik. Nincs oka a malcontensek közé menni. De mennél inkább áll ez – annál dicséretesebb az a lankadatlan, komoly tudományos törekvés – mely állandóan emelkedő irányban szerző irodalmi tevékenységében is kifejezésre jut.”¹³

A miniszter végül elfogadta a Kar érvelését és kívánságát. Bernalák Nándor dékán 1917. szeptember 20-án tartott kari tanácsülésen bemutatta azt a vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendeletet (118.302/1917. IV. sz.), amelyben értesítette a kart, hogy Barabási Kun Józsefet, budapesti magántanárt a debreceni egyetem „közjogi tanszékére miniszteri tanácsosi címének és jellegének épségben tartása mellett nyilvános rendes tanárrá” nevezi ki.¹⁴ A tanári esküt 19-én tette le az Egyetemi Tanács előtt, melyet követően a kinevezési okiratokat is megkapta a jogi kar dékánjától, aki a következő szavakkal üdvözölte a professzort: „... tudományos és tanári munkásságával hazánknak és az emberiségnek hasznos” szolgálatot tesz.¹⁵ Ezt követően Kun József is köszönetét nyilvánította ki a kar felé, s megkezdte tanári tevékenységét. A tanári státuszrendezés kimutatása alapján tudhatjuk,¹⁶ hogy a fizetése szempontjából beszámítható szolgálati idejének kezdetét 1910. augusztus 13-ával állapították meg.

Oktatói munkásságáról tudjuk, hogy *Magyar közjog* címmel két évtizeden keresztül ő vitte a főtárgyat heti öt órában, valamennyi félévben meghirdette a *Közjogi repetitóriumot* heti két órában. Emellett minden félévben hirdetett speciális kollégiumot is, igen változatos témakörökben. A legjellegzetesebb témák a következők voltak: *Magyar-horvát kiegyezés, Magyar törvényhozás, A magyar békeszerződés alkotmányjogi vonásai, Új-Magyarország alkotmánya, Trianoni törvények, Magyar parlamenti jog, Képviselői házszabályok*.¹⁷

Oktatói pályafutása alatt többször is részt vett a kar valamelyik alapvizsgálati bizottságának működésében.¹⁸ A II. alapvizsgálati bizottság elnöke volt 1922/23-ban, majd a következő akadémiai tanévben a helyettes elnöki feladatkört látta el.¹⁹ Több éven keresztül tagja volt az első, a második és a harmadik bizottságnak²⁰ és részt vett a jogtudományi államvizsgálati bizottság munkájában is.²¹

Tanársága²² első éveiben meglehetősen aktivitás jellemezte mind kari, mind egyetemi ügyekben. Ebben az időszakban több kezdeményezésnek az élére állt. Előterjesztést nyújtott be az pl. aziránt, hogy a kar keresse meg a kormányt, hogy az elő-

¹³ Melléklet csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1917. június 22.

¹⁴ *Kari-Jegyzőkönyv*, 1917. szeptember 20.

¹⁵ *Uo.*, 1917. szeptember 20.

¹⁶ Az 1925. évi 7000. M. E. sz. rend. alapján kiadott: 87.182/1925. IV. ü. o. VK. Min. rendelet szerint. (1144/1925-26. etsz.), *ÉK.*, 1925/26, 103.

¹⁷ *HOLLÓSI, i.m.*, 64.

¹⁸ *Kari-Jegyzőkönyv*, 1918. június 10.

¹⁹ *ÉK.*, 1922/23, 113; *ÉK.*, 1923/24, 79.

²⁰ *ÉK.*, 1922/23, 113; *ÉK.*, 1923/24, 79, 86; *ÉK.*, 1924/25, 143; *ÉK.*, 1925/26, 127.

²¹ *ÉK.*, 1922/23, 113; *ÉK.*, 1923/24, 79, 86; *ÉK.*, 1924/25, 143; *ÉK.*, 1925/26, 127.

²² *Magyar írók élete és munkái, i.m.*, 745-746; *Új magyar életrajzi lexikon, i.m.*, 1248; Debrecenben a Szent Anna u. 35. sz. alatt lakott. Vö.: *ÉK.*, 1922/23, 113. Később a Széchenyi utca 4. szám alá költözött, vö.: *ÉK.*, 1930/31, 134. Majd pedig az 1931/32-es tanvére vonatkozó kimutatás alapján az Arany Bika Szállodában lakott, de a következő tanévtől kezdve lakcímeiként újból a Széchenyi utca van feltüntetve. *Uo.*, 234.; *Uo.*, 1932/33, 151. VARGA Z., *i.m.*, 192.

készítés alatt lévő választójogi javaslatban a vidéki egyetemi tanárok jogaira nézve módosítást indítványozzon.²³ Ezt a javaslatot azonban a Kar nem támogatta. A főrendi ház reformjával kapcsolatban a Kar Kun Józsefet kérte fel, hogy a Kisküküllő vármegye átiratát véleményes javaslatlall a legközelebbi tanácsülésre mutassa be, és tegyen javaslatot arra nézve, hogy az egyetemek rektorai a főrendi ház tagjai legyenek.²⁴ Az 1918. április 29-én tartott tanácsülésen azt jelentette be, hogy az egyik joghallgató szakdolgozata „szórul-szóra ki van írva Kmetty tankönyvéből.”²⁵ A Kar ebben az esetben kivételesen megengedte, hogy a hallgató további szigorlatokat tehesen és újabb doktori értekezést nyújthasson be.

Hosszú távon kihatott az Egyetem '20-as és '30-as évekbeli életére Kun Józsefnek az az 1920-ban előterjesztett javaslata, hogy az Egyetem minden évben gyásznapal emlékezzék a trianoni szerződés végzetes következményeire. Az először – már a szerződés aláírásának napján – a jogi kari professzorok elé került javaslatban Kun így fogalmazott: „Ezen év jún. 4-e a magyar békeszerződés aláírásának gyásznapja, nemzetünkre akkora csapást mért, mint a tatárjárás, a mohácsi vész és a világi fegyverletétel együttvéve. És mégis úgy rendelte a Gondviselés kimondhatatlan jósága és bölcsessége, hogy az erős ember és az erős nemzet legmélyebb gyászáat is gyümölcsozóvé tehesse, belőle új erőt, új serkentést, új munkakedvet merítsen, egy új élet, új virágzás, az elveszettek visszaszerzésének vagy legalábbis kárpótlásának reményét.... Egyetemünknek is szent kötelessége, hogy a maga módja szerint szintén rész vegyen a nemzeti újjáépítés munkájában, emberfeletti erőfeszítésében. Ezért javaslom, keressük meg az egyetemi tanácsot annak elhatározása végett, hogy egyetemünk jún. 4-ének emlékét államunk területi épségének helyreállításáig évenként gyásznappal üljel meg. Az ünnepély keretében tartandó emlékbeszéd célja három volna. Ismertetni a békeszerződésnek egy vagy több fővonatkozásban való káros hatását, feltárni az ennek orvoslására a lefolyt évben kezdeményezett vagy végrehajtott állami és társadalmi intézkedéseket, végül megjelölni az orvoslás célravezetőnek mutakozó eszközeit, az illető vonatkozásban a haladás feltételeit ... Az évenként tartandó gyásznappal részletes programjának megállapítása esetről-esetre az egyetemi tanács által kiküldendő állandó bizottság feladata volna ...”²⁶ A javaslatot a Kar is és az Egyetem vezetése is támogatta és a gyászülés ezután évente megtartásra került.

Az első megemlékezésre 1920. október 31-én került sor, ahol Kun József már felvette, hogy az egyetemet Tisza Istvánról kellene elnevezni. Röviddel később hivatalos formában is a Kari Tanács elé terjesztette indítványát.²⁷ Ötleének alátámasztására előadta, hogy „aki a debreceni m. kir. tudományegyetem keletkezésének történetét ismeri, jól tudja, hogy ez az egyetem létrejöttét elsősorban gr. Tisza István hatalmas pártfogásának köszöni; jól tudja, hogy Tisza István érhelyes támogatása nélkül Debreczen 1912-ben nem kap egyetemet s így – az időközben bekövetkezett nagy nemzeti szerencsétlenség következtében – talán sohasem létesül a debreceni állami egyetem. Azt is feleslegesnek tartom indokolni magyar ember előtt, hogy ki volt a

²³ Kari-Jegyzőkönyv, 1918. április 29.

²⁴ Kari-Jegyzőkönyv, 1918. augusztus 1.

²⁵ Kari-Jegyzőkönyv, 1917. november 19. E jegyzőkönyv mellékleteként megtalálható a jogi kar szigorlati fegyelmi szabályzata iránti beterjesztés is.

²⁶ Kari-Jegyzőkönyv 1920. június 7. 252 sz.-hoz csatolt melléklet.

²⁷ Kari-Jegyzőkönyv, 1920. november 13. 152. sz.

magyar nemzetnek Tisza István? Aki azelőtt nem tudta volna, 1918.-i siralmas összeomlásunk óta annál jobban tudhatja. Tisza István életében pártvezér volt, halála után nemzetünk vezéreinek egyike lett.” Kifejti, hogy más országokhoz hasonlóan az egyetemek általában uralkodók neveit viselik, a debreceni egyetem esetében azonban az alapító király nevét már nem lehet szóba hozni, hiszen Ferenc József nevét a kolozsvári egyetem már viseli. „Így tehát egyetemünk királyi megalapítója után az egyetemet csak annak a nagy államférfiúnak neve díszítheti, ki az ő magyar szívével és látnoki ösztönével Debreczen városát szemelte ki az egyik új magyar egyetem székhelyéül, és aki rendkívüli politikai befolyásával kivívta azt, hogy minden akadály ellenére a pozsonyin kívül Debreczenben is állíttassék fel egyetem. De továbbá Tisza István neve mindenkor arra fogja tanítani a magyar ifjúságot, hogyan kell a hazát – szent némasággal – és életünk feláldozásával is szeretni. Így egyetemünk méltóbb, serkentőbb, nemesebb példát adó nevet nem viselhet, mint gr. Tisza István nevét.”²⁸ A Kar egyhangúan támogatta az indítványt és felterjesztést tett az Egyetemi Tanácshoz, hogy az Egyetem vezetői a miniszterhez fordulva eszközöljék ki a kormányzónál, hogy az járuljon hozzá az intézmény nevének megváltoztatásához. Az Egyetemi Tanács ennek megfelelően járt el és a kormányzó is megerősítette a hozzá felterjesztett javaslatot.

A névadó ünnepséget 1921. június 5-én tartották.²⁹ Ezen alkalommal – Bethlen István miniszterelnök jelenlétében – az ünnepi beszédet Kun József tarthatta.³⁰ Kun hagyományt kívánt teremteni azzal is, hogy kezdeményezte Tisza születése és halála napjának évenkénti megünneplését.³¹ Kun József ezen indítványát a rektor megküldte az Egyetemi Tanácsnak, amely szerint „a jövőben egyetemünk gr. Tisza Istvánnak – és pedig lehetőleg április 22-én – mindig külön ünnepi közgyűlést fog szentelni,” és ennek keretében a karok sorrendjének megfelelően egy-egy előadást tartsanak.³²

A forradalmi mozgalmakban résztvevő oktatók megbélyegzésére irányuló törekvéseket a kari érdekek előmozdítására akarta felhasználni, amikor 1921. május 27-én egy olyan tartalmú határozatot szeretett volna elfogadtatni az Egyetemi Tanáccsal, hogy a következő évben ne a szabályzatnak megfelelően válasszanak rektort, amely ténylegesen azt jelentette volna, hogy a teológiai kar helyett a jogi kar professzorai közül jelölték volna ki az egyetem első emberét. Ezt a javaslatát arra alapozta, hogy a teológia kar szinte minden oktatója részt vett a Tanácsköztársaság vezetőinek üdvözlését kimondó határozat meghozatalában. A tanács azonban elvetette a javaslatot arra hivatkozva, hogy a szervezeti szabályzattól eltérő határozatot nem hozhat.³³

Saját kezdeményezésein kívül a kari feladatok ellátásában viszonylag kevés szerepet vállalt, alig bízták meg szakvélemények megfogalmazásával, kari állásfoglalások előkészítésével.

²⁸ Az 1920. november 4-én kelt irat csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1920. november 13.

²⁹ VARGA Z., *l.m.*, 104.

³⁰ ÉK., 1920/21, 28-43. A beszéd legfőbb gondolatainak ismertetésére alább kerül sor

³¹ *Új magyar életrajzi lexikon*, *l.m.*, 1248.

³² *Kari-Jegyzőkönyv* 1925. január 28.

³³ VARGA Z., *l.m.*, 98.

Rövid ideig - 1921/22-ben - tagja volt az egyetemi költségvetési bizottságnak, majd mintegy öt tanéven át (1921/22-1926/27.) az egyetemi Építőbizottságnak,³⁴ de egyéb egyetemi vagy kari bizottságban (ellentétben kartársaival) nem vállalt szerepet, ami meglehetősen passzivitásra utal.

Ennek ellenére természetesen - a korabeli szokások szerint - 1924/25-ben megválasztották a jogi kar dékáni posztjára.³⁵ A megválasztása alkalmával tartott szavazáson a kilenc szavazatból egyet Iványi Béla, nyolcat pedig Barabási Kun József kapott.³⁶

A fenn említettekén túl a '20-as évek második felétől és '30-as években Kari Tanács jegyzőkönyveiben ritkán tűnt fel indítványaival. Ugyanakkor az éppen aktuális jogi oktatási reformtervezet vitájában 1932 elején Barabási Kun József ellenindítványában azt javasolta, hogy a vallás- és közoktatási miniszter mondjon le az időszerről átfogó tanulmányi reform megvalósításáról. Azt indítványozta, a Kar kérje fel a minisztert, hogy „részben az egyetemi oktatás eredményének nagyon szükséges fokozása, részben pedig az egyetemet végzett szellemi proletariátus közveszélyes terjedésének lehető meggátálása végett már a jövő iskolai évtől kezdődően a következő rendszabályokat léptesse életbe: 1. kötelező leckelátogatás és kötelező kolloquium; 2. gondoskodás arról, hogy a középiskolákban a latin nyelv, - a modern nyelvek, - a magyar történet és a legújabb kor története az eddiginél sokkal célravezetőbb módon taníttassék; 3. gondoskodás arról, hogy a középiskolák ötödik osztályába csak olyan ifjak kerülhetnek, akik a középiskolai negyedik osztályt legalább is »jó« eredménnyel végezték el; 4. az egyetemek (jogakadémiák) első évfolyamára felvehető ifjak száma legalább 1/3-ad résszel kevesebb legyen a jelenlegi felvételi számnál...” Emellett javasolta, hogy az egyetemeken jogi szigorlatot csak olyan hallgatók tehessenek, akik a három alapvizsgát is egyetemen tették le, vagyis javasolta, hogy a jogakadémiákon letett alapvizsgákat ne fogadják el az egyetemek.³⁷ Pár évvel később a minőségbiztosítás érdekében indítványozta, hogy a „tudományos pályára alkalmatlanokat az egyetemekről tartsák távol.”³⁸

Nyugdíjazását saját maga kérte 1937 szeptemberében. Beadványában azt kérte a minisztertől, hogy 1938. január 31-i hatállyal helyezték nyugállományba. A Kar azonban azt szerette volna, hogy Kun József legalább az akkor folyó tanév végéig folytassa előadásait.³⁹ Kun József ezen kari kérés hatására úgy módosította kérelmét, hogy 1938. július 1-napjától kérte nyugdíjazását. Ezen kérelmet aztán a Kar

³⁴ *Kari-Jegyzőkönyv*, 1921, december 16. A bizottság elnöke Tóth Lajos (dékán) és a másik tagja Kun Béla volt. Vö. HOLLÓSI, i.m., 294; Tóth Lajosról bővebben vö. BALOGH Judit, LÁSZLÓFI Pál, Tóth Lajos: *A magánjogász akadémikus = A Debreceni Tudományegyetem jogász rektorai (1915-1947)*, i.m., 153-203., illetve ezen kötetben Balogh Judit tanulmányát.

³⁵ *Új magyar életrajzi lexikon*, i.m., 1248. ÉK, 1926/27, 161.

³⁶ *Kari-Jegyzőkönyv*, 1924. június 6.

³⁷ Kun József 1932. március 8-án kelt ellenvéleménye csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1932. április 8.

³⁸ *Kari-Jegyzőkönyv*, 1934. január 26.

³⁹ „Dékán javaslatára a kar egyhangúlag arra kéri fel dr. barabási Kun József ny.r. tanárt, hogy tekintettel karunk létszámának dr. Marton Géza ny.r. tanár távozása következtében előállott újabb csökkenésére és az üres tanszékek számnak betöltéséig ebből eredő nehézségekre - a tényleges szolgálatban legalább a folyó tanév végéig megmaradni sziveskedjék. Karunk annak reményében, hogy dr. Kun József közérdekű kérésünk teljesítése elől nem zárkózik el, döntésének beérkeztéig nyugdíjazása iránt benyújtott kérvényét nem terjeszti fel a VK. Miniszter úrhoz.” Vö. *Kari-Jegyzőkönyv* 1937. szeptember 3. 24. sz.

már továbbította a miniszterhez.⁴⁰ A miniszter a kérelemnek eleget tett, és a tanév végével nyugállományba helyezte a professzort.⁴¹ A Kar határozatban emlékezett meg a nyugdíjazás tényéről: „*Karunk őszinte megilletődöttséggel veszi tudomásul, hogy dr. barabási Kun József ny.r. tanár valamennyiünk igen szeretett és nagyrabecsült kartársa a folyó tanév végével kiválik körünkől és nyugalomba vonul. Dr. barabási Kun Józsefben karunk minden tagja őszinte nagyrabecsüléssel szerette az előzékeny és mindig jóakarató kartársat, az úri felfogású barátot és tisztelte a magyar közjogi tudomány egyik legkimagaslóbb képviselőjét, aki mindezekon felül még egyetemünk nagy névadójának, gróf Tisza Istvánnak is, ennek életében közeli híve, halála után emlékének – gróf Tisza István beszédeinek a Magyar Tudományos Akadémia által kiadott gyűjteményének sajtó alá rendezése által – hűséges kultiválójaként. A magunk részéről, amidőn igaz belső érzésektől áthatva mondunk most búcsút a közülünk, a saját kérelmére való nyugalomba helyezettése folytán távozó kedves Kartársnak, egyszersmind azon reménységünknek is kifejezést adunk, hogy ez az idő előtti elválás csupán az ezáltal együttműködést fogja érinteni, a kedves és felejtethetlen emlékeken nyugvó baráti nexust ellenben illusztris kollégánk velünk továbbra is fenn fogja tartani. Ily érzelmektől áthatva nyújtunk tehát neki búcsújabbot, kérve a Jó istent arra, hogy Barabási Kun Józsefet jó egészségben a haza javára még igen sokáig tartsa meg, őt pedig személyében arra, hogy bennünket, volt kollégáit, akiknek ő mindig méltán szolgált büszkeségül, őrizzen meg baráti jóindulatában.*”

Távozása után a kar úgy döntött, hogy a közjogi tanszéket a jövőben nem kívánja betölteni és a közjog oktatását megbízás útján kívánja ellátni mindaddig, „*amíg ez a tárgy valamely tanszék betöltésekor a kinevezendő professzor kötelességévé nem tétetik...*” 1943 novemberéig a tárgy oktatását Haendel Vilmos, a politika professzora végezte, majd Szontagh Vilmos kapta a feladatot.⁴²

Kun József nyugdíjazása utáni tevékenységéről semmit sem tudunk. Talán továbbra is betöltötte a miskolc-temtvári református egyházközség főgondnoki tisztségét, amelyet már a '30-as évek közepén is viselt. Kun József alig megérve a második háború végét, Debrecenben hunyt el 1945. szeptember 7-én.⁴³ A kari jegyzőkönyvekben nem találjuk nyomát, hogy a Kar Kun József elhunytának tényét hivatalosan tudomásul vette volna. Özvegye a férje könyvtárát az Egyetemnek ajándékozta.⁴⁴

II. MUNKÁSSÁGA

Barabási Kun József műveit kronológiai és tartalmi aspektusból lehet csoportosítani, amelyek közül az első szempont figyelembe vétele tűnik a legracionálisabbnak, hiszen így mutatható be leginkább a jogtudományi munkásságának alakulása. A műveinek időrendbeli bemutatását az is indokolja, hogy a kronológiai sorrend a tanulmányok tartalmi változását is követi.

⁴⁰ Kari-Jegyzőkönyv 1937. szeptember 9. 32. sz.

⁴¹ Kari-Jegyzőkönyv 1938. május 13. 267. sz.

⁴² HOLLÓSI, I.M., 60-61.

⁴³ Új magyar életrajzi lexikon, I.m., 1248.

⁴⁴ ET 1946. december 10. 123. sz.

Az első világháborút követően a tudományos munkák nem éppen a legnyugodtabb társadalmi és politikai viszonyok közepette, hanem egy felkavart közjogi helyzetben keletkeztek. A kor jogtudományi kihívásainak és törekvéseinek megfelelően Kun József is megpróbálta műveiben megválaszolni a leginkább fontosnak ítélt alkotmányjogi kérdéseket. A közjogászoknak meg kellett küzdeniük az új jogszabályok tömegeivel is. Műveiben az elméleti megközelítés mellett szerepet kapott az összehasonlító módszer alkalmazása az egyes intézmények és problémák megvilágításánál. Tomcsányi Móric *„Magyarország közjoga”* című könyvében a szakirodalom részletes tárgyalásánál Barabási Kun József írásait *„nem a közjog rendszerét felölélő, de általános jelentőségű jeles államjogi munkák”* között említi.⁴⁵

Értekezéseinek legnagyobb része a politika-tudományhoz kapcsolható. Ezek közül az első jelentősebb monográfia *„A parlamenti házszabályok”* címen jelent meg.⁴⁶ Ebben először a házszabályok céljával és definíciójával foglalkozik. Utóbbi így fogalmazza meg: *„... a törvényhozó szerv szuverén akaratelhatározásának keletkezési rendjét meghatározó szabályok. Mint ilyenek a parlamenti eljárás formai jogát tartalmazzák.”* A házszabály tehát *„azon írott és szokásjogi szabályok foglalata, amelyek valamely törvényhozó szerv beléletének működése, módjait irányítják.”*⁴⁷ A törvényhozó szerv belső tevékenységét irányító szabályok nélkül működésképtelen lenne. *„A házszabályok főfeladata: a rend!”*⁴⁸ Ezen jogforrások elmélete azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a parlament miként tud a leghelyesebben és a leggyorsabban egységes véleményre jutni. Egyetért J. Bentham nézeteivel, hogy ezen szabálynak a megalkotása a parlament egyik alapvető jogostványa és feladata. Ugyanakkor figyelmeztet is: *„[a] házszabályok megállapíthatják ugyan a parlamenti munkagépezet hajtókerekeit, azoknak összeműködési módját, de hogy aztán tényleg akadálytalanul fog-e ezen bonyolult gépezet dolgozni, vagy hogy fog-e egyáltalán dolgozni, az legalábbis annyira függ a gép kezelőinek erkölcsi tulajdonságaitól, mint ennek magának jószágától.”*⁴⁹

A szerző kitér a házszabálynak az alkotmányhoz fűződő viszonyára is. E szabályok a parlamenti jog szerves részét képezik, amelyek magukba foglalják a parlament összeállítását, hatáskörét, belső szervezetét és működését is. A parlamenti jogon belül azonban megkülönbözteti a belső és a külső szabályokat. A házszabályokat az *„állami akarat keletkezésének folyamatát irányító”*⁵⁰ normatívumoknak tekinti, amely akaratkifejeződésnek három mozzanata van: az alakulás, a tanácskozás és a határozathozatal. Tanulmányának második nagy része e felosztásnak megfelelően a parlamenti eljárással, illetve az abban irányadó elvekkel és problémák megoldásával foglalkozik.

A logikus felosztást követve elsőként a törvényhozó szerv megalakulását mutatja be. E mozzanatra döntő befolyással van szerinte az államforma, amelyet nemzetközi példákkal támaszt alá. Azt a következtetést vonja le, hogy esetenként más-más

⁴⁵ TOMCSÁNYI MÓRIC, *Magyarország közjoga*, Budapest, 1932.

⁴⁶ BARABÁSI KUN JÓZSEF, *A parlamenti házszabályok: Politikai tanulmány*, Budapest, 1907. A munka a kérdéskör kutatásában mindmáig alapvetőnek tekinthető. Vö. PESTI SÁNDOR, *A parlament belső alkotmánya: házszabályok nemzetközi és hazai fejlődésének elemzése*, Társadalmi Szemle 53 (1998), 60.

⁴⁷ BARABÁSI KUN, *A parlamenti házszabályok*, I.m., 20-21.

⁴⁸ Uo., 16.

⁴⁹ Uo., 25.

⁵⁰ Uo., 63.

változattal találkozhatunk, amelynek következtében általános szabályokat felállítani nem lehet. Legfeljebb csak azt tartja elfogadhatónak, hogy az alakulást minél kevesebb formáság előzze meg, és minél gyorsabban, fegyelmeltebben menjen végbe. A megalakulás azért jelentős mozzanat, mert a parlament ekkor hozza létre azokat a szerveket, amelyek a tárgyalás vezetéséhez és a határozmányok hiteles feljegyzéséhez elengedhetetlenek.

Ezt követően a törvényhozószerv elnökének megválasztását elemzi. A legfontosabb kérdésnek azt tartja, hogy milyen terjedelmű időintervallumra kell vagy lehet valakit megválasztani. Szerinte a rövid időtartam semmiképp sem előnyös, mert az akadályozhatja a ház ügymenetét. A parlament zavartalan és gyors működését segíti elő az osztályok és a bizottságok megfelelő kialakítása is. Kun József nem kíván e témakörben részletesen elmerülni csak a törvényjavaslatok tárgyalási folyamataival kapcsolatban elemzi e szervek funkcióját, párhuzamot vonva a külföldi szisztémákkal. Figyelmet fordít a parlamenti szervek kiküldetésének tartalmára, feladatára, létszámára és azok megválasztására.

Az alakulást követő legfontosabb folyamat a tanácskozás, amelynek előfeltétele az indítványozás, szabályszerű menetének garanciája pedig az eljárási rend betartása. Ebben a részben a szerző ismerteti a tanácskozás kezdeményezésének módját, tárgyát, eszközeit, az ülések beosztását, a napirend megállapítását, a törvényjavaslatok megtárgyalását és a fegyelmi szabályokat. A tanácskozás tárgyai közül kiemeli az indítványt, a törvényjavaslatot, a kérvényt és az interpellációt. Az indítványokat két nagy csoportra bontja: anyagiakra és alakiakra. A tárgyak szabályszerű előterjesztését követően kerül meghatározásra a részletes napirend.

A szerző arra is keresi a választ, hogy mekkora az az ideális létszámú törvényhozói testület, amely még feladatait megfelelő módon képes ellátni és a munkamegosztás hogyan alakul a parlament plénuma és bizottságai között? A bizottsági rendszer „*jelentősége a parlamentarizmus legújabb fejlődési menetének bizonyosságai szerint egyre emelkedik,*” amelynek több oka is van.⁵¹ Ezek közül a legfontosabbnak azt tartja, hogy a törvényhozó szervek leterheltsége megnőtt. Ezt az emelkedett munkaterhet „*a kebelükből kiküldött kisebb csoportokra hártják.*”⁵² Véleménye szerint a bizottsági rendszer alkalmasabb egy javaslat megtárgyalására, különösen akkor, ha az speciális szakértelmet igényel. Természetesen Kun József pontosan látja e rendszer előnyeit és hátrányait is.

A parlamenti vita alapvető funkciójának tartja, hogy a felvetett kérdések az elhangzott érvek és ellenérvek teljes mértékű figyelembevételével mellett kerüljenek megoldásra. Szükségszerű feladatának véli azt is, hogy a kormány és a nemzet megbízható felvilágosítása megvalósuljon. E célokat csak úgy lehet elérni, ha a szólásszabadság érvényesül, de ez „*legkevésbé sem jelenti a képviselő teljes felelőtlenségét, hanem ellenkezőleg beszédeiért és egész magatartásáért a hazának tartozó szigorú felelősséget.*”⁵³

Befejezőként Kun a szavazásról, mint a határozathozatal végső mozzanatáról értekezik. A „*szavazat-egyhangúság*” problémáját is elemzi, amely leginkább csak a kisebb létszámú törvényhozói testületeknél kivitelezhető. Kiemeli még a kisebbsé-

⁵¹ Uo., 153.

⁵² Uo., 154.

⁵³ Uo., 183. Természetesen a szerző bemutatja a parlamenti felelősség szabályait is.

gi vélemény fontosságát is. *„A kisebbség védelme az állam egyetemes érdekében épen oly lényeges, mint a többségi akarat felsőbbségének biztosítása.”*⁵⁴

Pályafutásának egyik legjelentősebb politikai tanulmánya a *„Nép, nemzet, nemzeti-ség”* címet viseli.⁵⁵ Értekezését azzal az alapvető kérdéssel indítja, hogy mi a nép, a nemzet és a nemzetiség? Nem tartotta megfelelően tisztázottnak ezeket a fogalmakat, amelynek következtében azt a célt tűzi ki maga elő a szerző, hogy megkísérelje a nép, a nemzet és a nemzetiség fogalmának meghatározását, amelyek közül is az utóbbi kettőre helyezi a hangsúlyt.

Különösen nagy figyelmet fordít a hazai és külföldi elméletek analizálására azért, hogy *„azok kritikai méltatásából levont tanulságok alapján ... közelebb juthassunk a bennünket foglalkoztató nagyfontosságú jelenségek fogalmának helyes megállapításához.”*⁵⁶ Elsőként Fichte beszédeit értékeli és általánosságban megállapítja, hogy a nemzetiség kifejezést *„... tulajdonképpen a nemzeti sajátosság és nem az összetartozás tudata által egybefűzött egy bizonyos népcsoport megjelölésére alkalmazzák.”*⁵⁷ Ezt követően olyan nagy magyar politikusok téziseivel foglalkozik, mint Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Eötvös József, Kemény Gábor és Mocsáry Lajos. Kiemeli, hogy Eötvös *„nemzetiségi tanának talán legbecsesebb eredménye: a nemzetiség subjectív, öntudati lényegének felismerése.”*⁵⁸ A fogalmak pontos definiálása körül kialakult zűrzavart nagy részben a különböző tudományágak megismerési módjainak egybevetése okozza. Kun József szerint kiindulópont az állam és az emberiség lehet. Különbséget tesz a nemzeti és a nemzetiségi állam között. Mielőtt rátérne a nemzetiség fogalmának részletes kifejtésére a politikai nemzetéről értekezik, amely *„különösen hazánkban játszik oly nagy szerepet.”*⁵⁹

A legfontosabb határvonalat a nemzet és a nemzetiség között az önálló állami létben véli felfedezni, amellyel az előbbi rendelkezik, míg az utóbbi nem.⁶⁰ Minden nemzeti mozgalom kezdetben nyelvújítási mozgalom is volt, hiszen az irodalom mindenütt hozzájárult a nemzetek és nemzetiségek keletkezéséhez. A nyelvi egyetemeset sem fogadja el azonban elégséges feltételnek a nemzetiség kialakulásához. Egy másik jelentős tényezőre, a közös vallásra is felhívja a figyelmet, de arra a megállapításra jut, hogy önmagában ez sem elegendő a definiáláshoz csak úgy, mint a nemzetiség egyéb fogalmi elemei sem.⁶¹ Arra a következtetésre jut, hogy *„a nemzetiség fogalmának kielégítő objectív meghatározása legyőzhetetlen nehézségekbe ütközik.”*⁶² A szubsztanciát azon egyéncsoportban látja, amelyet közös szellemi és érzelmi öntudaton kívül az azonos politikai törekvések kapcsolnak össze. *„A nemzetiség lényege az összetartozás tudatában és az összetartozás akaratában rejlik. A nemzetiség az a nép, mely nemzeti létre törekszik.”*⁶³ Erre determinálja a nemzetiségi törekvések valódi célját, amelyet a nemzeti autonómiára való törek-

⁵⁴ Uo., 231.

⁵⁵ BARABÁSI KUN József, *Nép, nemzet, nemzetiség*, Budapest, 1908, 175; VARGA Z., *l.m.*, 193.

⁵⁶ Nagy hangsúlyt fektet a szerző az irodalomtörténeti vizsgálódásokra is. Uo., 13.

⁵⁷ Uo., 19.

⁵⁸ Uo., 37; Vö. VARGA Z., *l.m.*, 193.

⁵⁹ Uo., 87.

⁶⁰ Két különböző származási elméletet ismert a szerző. Az egyik a Gobineau-féle koncepció, míg a másik az *„oláhok dako-román eredetéről szóló történeti regény.”* Uo., 96-99.

⁶¹ Ilyeneknek tekintette a területet, a jogot, az államot, a szokásokat és a közös múltat. Uo., 110.

⁶² Uo., 115.

⁶³ Uo., 120.

vésben vél felfedezni. „A hazai példákából is kivehetőleg a nemzetiségi törekvések végső célja: a politikai uralom megszerzése, a nemzetiségnek nemzetté válása.”⁶⁴ Ezen a ponton szembe helyezkedik Eötvös József nézeteinek egy részével. Ezek a nézetek kevésbé bizonyítják azt, hogy a nemzetiség hatalmának erősödése maga után vonná az önkormányzat és a helyhatósági autonómia kialakulását. A végső megoldást abban találja meg, hogy a nemzeti felsőbbiséget nem lehet törvénybe foglalni, de segítséget lehet nyújtani ahhoz, hogy érdekeit érvényesíteni tudja.⁶⁵ A debreceni professzor több alkotmányjogi tanulmányt jelentetett meg a Magyar Figyelő hasábjain, amelyek közül az első „A magyar parlamentarizmus” címet viselte.⁶⁶ Célja itt az volt, hogy bemutassa az olvasónak a parlamentarizmus lényegét és jellemvonásait, amelyek elemzése közben részben követi gr. Apponyi Albert és Réz Mihály nézeteit. Kun nem tartja megfelelően elhatároltnak az alkotmányos kormányzást a parlamenti rendszertől, mert szerinte a lényeges különbség „abban rejlik, hogy az előbbi esetében a korona s parlament közötti összhang mindkét részről szabad akaraton alapszik, míg teljes parlamentarizmus mellett a koronának akarnia kell, amit a parlament akar.”⁶⁷ A másik lényeges problémát a jogi és a politikai szempontok összekeverésében véli felfedezni. A parlamenti rendszer lényegének a korona és a kabinet között fennálló különleges viszonyt tartja.⁶⁸ Egyetért Réz Mihállyal abban, hogy a magyar parlamentarizmus a parlamentarizmus egy sajátos változatát testesíti meg. Nem lehet azt egyértelműen kijelenteni, hogy „Magyarországon nincs parlamentáris kormányzás és nem is lehet. Csak annyi ebből az igazság, hogy nincs teljes, angol értelemben vett nemzeti önkormányzat, vagyis parlamentarizmus, de igenis van a parlamentáris kormányzatnak egy bizonyos kontinentális nuance-a, melyet, mert magán hordja a magyarhoni politikai erőviszonyok bélyegét »magyar« parlamentarizmusnak neveznek.”⁶⁹ A magyar parlamentarizmus számos akadályba ütközik, amely miatt nem bontakozhat ki teljes mértékben, de mégis kellő tekintélye van ahhoz, hogy a többségi törekvések végrehajtásához a uralkodó hozzájárulását is megszerezze. A szerző szerint tehát a magyar parlamentarizmus nem teljes, de „egyik különleges változata a parlamentarizmus általános típusának.”⁷⁰

A *Bismarck és az általános választói jog* című publikációjában a német alkotmánytörténet egy igen jelentős eseményéről kaphatunk átfogó képet.⁷¹ Az általános választójog kérdése elsőként a frankfurti alkotmányozó nemzetgyűlés által 1849.

⁶⁴ Uo., 135-136. A nemzetiségi törekvések politikai természetének bebizonyítására többek között Ausztriát hozza példaként. Uo., 140.

⁶⁵ Uo., 174-175.

⁶⁶ BARABÁSI KUN József, *A magyar parlamentarizmus*, Magyar Figyelő 4 (1911), 5-12. A parlamentarizmus elemzése kedvelt témája volt a századforduló politika-tudományának. Így Kun későbbi kortársa, Haendel Vilmos is behatóan foglalkozott a témával. Vö. P. SZABÓ Béla, *Szepesváraljai Haendel Vilmos* = A Debreceni Tudományegyetem jogász rektorai, i.m., 251-258.

⁶⁷ BARABÁSI KUN, *A magyar parlamentarizmus*, i.m., 6-7.

⁶⁸ A szerző az angol parlamentarizmust is bemutatja, amelyet összehasonlít a magyar rendszerrel és arra a megállapításra jut, hogy abban az esetben, ha az angolt tekintjük valódi parlamentarizmusnak akkor „nekünk nincs valódi parlamentarizmusunk.” Kétségtelen igazsággént azonban azt is kijelenti, hogy a magyar rendszer a parlamentarizmus egy sajátos változata. Uo., 8-9.

⁶⁹ Uo., 9.

⁷⁰ Uo., 10.

⁷¹ BARABÁSI KUN József, *Bismarck és az általános választói jog*, Magyar Figyelő, 1912, II, 1-21.

április 12-én megalkotott birodalmi választói törvényben jelent meg. E sokáig csak papíron létező intézményt Bismarck, „a konzervatív miniszterelnök, a monarchikus elv leghatalmasabb védője”⁷² keltette életre. Az 1866. augusztus 18-ai szövetségi szerződés értelmében a létrehozandó parlamentet a birodalmi választójogi törvény alapján kell felállítani. Kun József arra keresi a választ, hogy mi vezette Bismarckot arra, hogy bevezesse az általános választójogot és mi valósult meg ténylegesen? A politikus célja az volt, hogy a pártok feletti monarchikus kormányzást megteremtse és megvédje. Az általános választójogot Ausztria ellen szerette volna elsősorban felhasználni, hogy a német szövetséget megbontsa és az osztrákok kizárásával megteremtse az új német birodalmat. „Ettől eltekintve, az általános választói jog termézetes kifejezése volt Poroszország számszerű, reális túlsúlyának a megalapítandó szövetséges államban helyet foglaló kis- és középpállamokkal szemben.”⁷³ Bismarck motívumai között, tehát nem csak német, hanem porosz érdekek is meghúzódtak.

Hasonló részletességgel mutatja be szerző azt is, hogy ténylegesen milyen eredményei lettek e politikai fordulatnak. Bismarck arra törekedett, hogy a szélsőbaloldali liberális („fortschrittlich” vagy „freisinnig”) pártok minél kisebb mértékben játszanak szerepet a politikában. Az általános választójog beváltotta a hozzá fűzött reményeket e téren. „Szétforgácsolta, megtörte az alkotmányos kormányrendszer kiépítésére törekvő polgári liberalizmust.”⁷⁴ Azonban csalódnia kellett abban, hogy az általános választójog a német egység megerősítése érdekében a legjobb eszköz lehet, és ellensúlyozni fogja az egyes dinasztiai centripetális törekvéseit. Bismarck tévedett a tekintetben is, hogy a lakosság alsóbb rétegei konzervatívabbak, és hogy a földbirtokosok tekintélye munkásaikkal szemben mérsékelten fog érvényesülni. Az sem valósult meg, hogy a választójog „jelentékenyebb kapacitásokat” juttat majd a parlamentbe, mint a porosz közvetett rendszer.⁷⁵

Volt azonban a választójognak két, igen jelentős korrektívuma is. Az egyik a birodalmi kancellár tényleges jogi és politikai felelősségének a hiánya a parlamenttel szemben.⁷⁶ A másik pedig a választókerületek aránytalan beosztása. Végezetül Kun megállapítja, hogy Bismarck ugyan elérte egyik fő célját, amelynek következtében háttérbe szorította liberális ellenzékét, számos téren azonban csalódnia kellett, hiszen a „demokratikus parlament nem bizonyult a német nemzeti egység megmentésének a fejedelmi házak partikularizmusa ellen.”⁷⁷

Következő tanulmányában – amelynek címe „Báró Eötvös József és a francia liberálisok” – a már többször is példaként szereplő báró Eötvös József politikai nézeteinek további boncolgatásával foglalkozik.⁷⁸ A francia liberalizmusnak három jelentős forrását határozza meg: Locke állambölcsélete, a fiziokraták közgazdasági és politikai elvei és „angol alkotmányban megtestesült szabadság rajongó imádata és

⁷² Uo., 2.

⁷³ Uo., 5.

⁷⁴ Uo., 12.

⁷⁵ Uo., 15.

⁷⁶ Célja nem az volt, hogy a birodalmi gyűlés pártbeli és személyi összetételét a kormányzás igényeihez alakítsa, hanem az, hogy az általános választójog kedvezőtlen hatását kiküszöbölje. Uo., 17.

⁷⁷ Uo., 20.

⁷⁸ BARABÁSI KUN József, *Báró Eötvös József és a francia liberálisok*, Budapest, 1912, 40.

despotizmus gyűlölete."⁷⁹ Montesquieu adja meg az alapját annak az irányvonalnak, amely az angol alkotmányban látja a szabadság mintaképét és az államszervezet kiépítésének legmegfelelőbb példáját. Azonban Rousseau nézetei – amelyek a forradalom időszakában még erőteljesebben érvényesülni tudtak – az angol szabadság-felfogás helyett az antik eszmét igyekeztek megvalósítani. Az angol intézmények elterjesztésén és bevezetésén fáradozott Benjamin Constant, „az érvényesülés örökös lázában égő zseniális publicista” volt.⁸⁰ Voltak azonban olyan személyek, akik a figyelmüket az Amerikai Egyesült Államok felé fordították, és annak demokratikus államberendezkedését tartották követendőnek.⁸¹ Alexis de Tocqueville-t a szerző Eötvös egyenrangú társának tekinti „a szív, a jellem, az életfelfogás és a világnézet nemessége tekintetében.”⁸² Kun szerint egyértelmű szellemi rokonság mutatható ki Eötvös és Tocqueville munkássága között.⁸³

Kun József e dolgozatában arra vállalkozott, hogy kimutassa, milyen befolyással volt Benjamin Constant és Tocqueville báró Eötvös József fő műveire. Két lényeges problémán, nevezetesen a központosítás és a helyi önkormányzat kérdésén keresztül bizonyítja be e kapcsolódási pontokat.⁸⁴

A parlamentarizmus témakörét tovább boncolgatva írja meg következő igen jelentős értekezését *Parlamentarizmus és interpelláció* címen.⁸⁵ Vizsgálati körébe vonja az interpelláció jogának kialakulását és azt az esetet, ha hasonló ügyben előterjesztett interpellációk tekintetében két miniszter egymástól eltérő álláspontra helyezkedik. Kun szerint a kormány ellenőrzését biztosító különböző eszközök kialakulása szoros összefüggésben van az állam- és a kormányformával. Az interpelláció igazi jelentőségét csakis a parlamentáris kormányzati rendszerben figyelhetjük meg. „Csak ott hatalmas fegyver a parlament kezében, ahol a miniszterek követett eljárásuknak nemcsak törvényszerűségéért, hanem célszerűségéért is helyt állni tartoznak. Ahol hivatalban maradásuk a parlament bizalmától függ.”⁸⁶

Az interpellációt, mint a kormány tagjaihoz intézett kérdést különböző okokból lehetett előterjeszteni. Lényeges problémának tartja Kun József, hogy mikor adhat a miniszter elutasító választ? Az interpelláció csak bizonyos konvencionális és etikai jellegű korlátok között érvényesül, mert „maga a parlamenti kormányrendszer is csak ilyen hajlékony, nem merev jogi szabályokon alapszik.”⁸⁷ A miniszter a közérdekre hivatkozva, minden indoklás nélkül megtagadhatja a választ, vagy legalább is a minden részletre kiterjedő felvilágosítást. Az „interpelláció jogintézménye nem »lex imperfecta«, nincs hatékony szankció híján.”⁸⁸ A parlamentnek mindig van

⁷⁹ Uo., 3.

⁸⁰ Uo., 4.

⁸¹ Ezen irányzat képviselő közül kiemelkedik Tocqueville és Laboulaye neve. Uo., 4-5.

⁸² Uo., 5.

⁸³ Kifejezetten észrevehető ez Eötvös legjelentősebb monográfiája és Tocqueville *La Démocratie en Amérique* című műve között. Uo., 5.

⁸⁴ Ezt a tanulmányt Concha Győző *Báró Eötvös József állambölcsölete és a külföldi kritika* című dolgozata hatására írta meg Kun József. „Az a remény kecsegtet, hogy igénytelen tanulmányom, mely hódolat Eötvös géniuszának, egyben talán legméltóbb hódolata a hódolós tanítványnak is Concha Győző, mindnyedjünk nagyrobcsúlt mestere iránt.” Uo., 6-7; VARGA Z., i.m., 194.

⁸⁵ BARABÁSI Kun József, *Parlamentarizmus és interpelláció*, Magyar Figyelő (1914/1), 110-118.

⁸⁶ Ott jelentős csak igazán, ahol jogi és politikai felelősséggel egyaránt tartoznak. Uo., 112.

⁸⁷ Uo., 115.

⁸⁸ Uo., 118.

arra lehetősége, hogy a minisztert válaszra kényszerítse, illetve vele szemben a politikai felelősséget érvényesítse.

A közjogi irodalmat gazdagította a „Háború és politika tudomány,” a „Megye és kormány br. Eötvös József eszmekörében” és „A közigazgatási reform 1870-ben és 1914-ben” című tanulmányaival is.⁸⁹ Az első értekezést egyetemi magántanári próbabejárása okán készítette el. Ez a téma a háború miatt rendkívüli nagy aktualitással bírt. A háborút a politika-tudomány szempontjából nagyon fontosnak tartotta mert „a háború dönt végso fokban valamely népnek, nemzetiségnek nemzeté válassa, emelkedése felett.”⁹⁰ A háborúval, mint alkotmánysszerző ténynel kíván foglalkozni a szerző. Az állami élet kezdete és megszilárdulása az illető népcsoport védelmi és támadó szükségleteire vezethető vissza. A hadi szervezetet a társadalmi rend kialakulási alapjának tekinti. A történelem a katonai és ipari berendezkedés társadalmi rendszerek keveredését valósította meg. A hadi szervezet mindig erőteljesen befolyásolta az országok alkotmányos berendezkedéseit. „Az állam katonai és politikai rendje kölcsönösen az ok és okozat viszonyában állnak.”⁹¹

A háborút nem csak alkotmánysszerző tényezőként vizsgálja, hanem értékmérőként is. A győztes háború a legmegbízhatóbb mérce az államtan alapkérdéseire nézve, hiszen csak az a politika tarthat igényt a széleskörű támogatásra, amely a győzelmet is előmozdítja.⁹² A háborút a legnagyobb politikai tanítómesternek is tartja. „Irgalmatlanul lerombolja a hamis elméleteket, könyörtelen logikával mutatja ki, ad oculos demonstrálja azok tarthatatlanságát. Leleplezi a politikai nagy hazugságokat és a népbolondító csillogó phrasisokat.”⁹³

A második tanulmányban egy, már korábban is elemzett témakörhöz, báró Eötvös József nézeteinek bemutatásához nyúl vissza. Ezúttal a nagy magyar gondolkodó közigazgatási reformnézeteit ismerteti, különösen azt, hogy egyénisége és politikai meggyőződése milyen hatással volt az 1870:XLII. tc. megalkotására. Eötvös a független törvényhozást, a jogilag, politikailag felelős kormányt támogatta és alkotmányunk régi védőbástyáit, a vármegyéket méltatta. Szerinte a vármegye nem nevezhető *municipium*nak, és arra a kérdésre is nemleges választ ad, hogy a megyék az önkormányzat (*selfgovernment*) eszméjén alapulnak-e. Két lényeges momentumot emel ki Kun József. Az egyik az, hogy az államnak csak törvényhozási, kormányzási és külképviseleti központosításra van szüksége. Ilyen mértékű centralizációra csak az egész államot érintő ügyek esetében van szükség. A megye és a kormány viszonyának megállapításánál „az ellenállási jogra alapított megyei foederalismus helyett a közügyek merev elválasztásán, a *pouvoir municipal* eszméjéni egész mástermészetű *municipalis foederalismus*-ban keresi a megoldás kulcsát.”⁹⁴ Érdemes figyelmet fordítani arra is azonban, hogy ezek az elméleti nézetek milyen

⁸⁹ BARABÁSI KUN József, *Politikai dolgozatok (Háború és politika tudomány, Megye és kormány br. Eötvös József eszmekörében, A közigazgatási reform 1870-ben és 1914-ben)*, Budapest, 1916. Az első *Háború és politikai tudomány* címen a Budapesti Szemlében is megjelent 1915-ben.

⁹⁰ *Uo.*, 7. A témáról bővebben: BARABÁSI Kun József, *Nép, nemzet, nemzetiség. (Politikai tanulmány)*. Budapest, 1908, 175.

⁹¹ *Uo.*, 9. Részletesen bemutatja a törzsi és a hűbéri állam katonai berendezkedését.

⁹² Ezen a ponton elemzési körébe vonja a belátásos szociológia individualisztikus-utilitáris és a francia Duguit syndikalista államtanát. A magyar gondolkodók közül pedig Máday Andornak „A háború és béke szociológiája” című művében közölt gondolataival vitatkozik. *Uo.*, 15-29.

⁹³ *Uo.*, 29.

⁹⁴ *Uo.*, 43.

mértékben tudtak érvényesülni, és mennyiben tükröződnek ezek az elvek a köztörvényhatósági törvény indokolásában. Eötvös szellemében szögezi le Kun, hogy csak a parlamenti kormányzat sértetlen fenntartása mellett tartja megoldhatónak a megyerendszer reformját. Az ellenállási jog korlátozása is megegyezik Eötvös felfogásával, hasonlóképpen az is, hogy az önkormányzat jogkörét csak a törvényhatóságok saját belügyeiben való intézkedések megtételére korlátozza. Természetesen Eötvös nem minden elképzelése tudott olyan formában megvalósulni, ahogyan azt elképzelte. A szerző végső konklúzióként megállapítja, hogy Eötvös hatása lényegében a korabeli viszonyokra is jelentős, sőt azt döntő fontosságúnak tartja.

E témakört boncolgatja tovább „*A közigazgatási reform 1870-ben és 1914-ben*” című tanulmányában is. Külön figyelmet fordít arra, hogy a törvényjavaslatot milyen okok miatt támadta az ellenzék, és melyek voltak azok a részek, amelyek körül a legélénkebb vita bontakozott ki?⁹⁵ Az ellenzék részéről az első kifogás az volt, hogy a javaslat nincs tekintettel a városi törvényhatóságok különleges viszonyaira: egy törvényben szabályozza a városok szervezetét a megyékkel.⁹⁶ A leghevesebb támadás a virilizmus intézményének a bevezetése váltotta ki. Eötvös meggyőzően mutatta be, hogy ez az intézmény nincs ellentétben a demokratikus elvekkel, sőt „*egyik lényeges feltétele annak, hogy a megye jól adminisztráljon, alkotmányvédő hivatását jól betöltse.*”⁹⁷ Nagy vita alakult ki a törvényhatósági közgyűlés hatáskörével kapcsolatban is.⁹⁸ Kun befejezésként áttér a korabeli közigazgatási állapotok bemutatására, és arra a végső következtetésre jut, hogy az új megyéknek nagyobb hatáskörük lesz, mint az 1870 óta valaha is volt.

A „*Bevezetés a politikába*” című monográfia aprólékosan bemutatja az államtan alapjait és a politika történetének vázlatát.⁹⁹ Részletesen elemzi a politika alapkérdéseit, amelyeket korábban nem analizáltak megfelelően. Már az előszóban jelzi a szerző, hogy művének alapvető gondolatai tulajdonképpen megegyeznek Concha Győző nézeteivel.

Legelőször az államtudományok tagozódását vizsgálja. Abból az alapvető feltevésből indul ki, hogy egységes tudomány nincs és nem is létezhet, amelyet a munka-

⁹⁵ Nem tér ki részletesen arra, hogy a javaslat a centralizációt önkormányzati köntösben kívánja megoldani és arra sem, hogy a javaslat elfogadása mennyire gyengítene a megyei hatáskört. *Uo.*, 64.

⁹⁶ Ezek a nehézségek ténylegesen meg is mutatkoztak a közigazgatási reformok végrehajtása közben. A dualista viszonyoknak megfelelő, sajátos rendszerben lett szabályozva a törvényhatóságok szervezete, hogy azok politikai jogaikat ne tudják felhasználni a kormányzattal szemben. A témáról bővebben lásd: CSIZMADIA Andor, *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*, Budapest, 1976, 119-124; RUSZOLY József, *A szegedi népképviselői közgyűlés 1848-1871*, Szeged, 1984; STIPTA István, *Törvények a vármegyék polgári átalakítására: Tervezetek, javaslatok, törvények*, Budapest, 1995; KAJTAR István, *A magyar városi önkormányzatok (1848-1918)*, Budapest, 1992; ZSUPPÁN F. Tibor, *A helyi önkormányzat újjászervezése 1871/72-ben, Századok (1980/2)*, 261-280.

⁹⁷ *Uo.*, 66. Szegeden a leghevesebb vita a cégek virilis választójoga körül alakult ki, amelynek bevezetését a részletes vita alkalmával elvetették. *A társas cégek virilis joga*, Szegedi Híradó, 1871. október 22, 1-3.

⁹⁸ Természetesen ugyanez elmondható a belső szervezeti javaslatok megalkotásánál is. Debrecenben a helyi viszonyoknak is leginkább megfelelően külön közigazgatási és gazdasági tanácsot kívántak létrehozni az ügyek célszerűbb ellátása végett. Ezt az elkülönítést a belügyminiszter azonban elvetette. *Vö. Debreczen*, 1872. január 15. Debreczen sz. k. város küldöttségének javaslata I., 1.

⁹⁹ BARABÁSI KUN József, *Bevezetés a politikába*, Budapest, 1916, 187. Erről a monográfiáról WEIS István írt recenziót *Kun József: Bevezetés a politikába* címmel. *Vö. Jogállam*, 16 (1917), 115-118.

megosztás szükségességével indokol. A tudomány csak ismeretcsoportokra és tudományágakra bontva művelhető. Az államtudományok rendszerének elemzésekor két fő kérdésre hívja fel a figyelmet: az állam és a társadalom, valamint az állam és a jog viszonyára. Logikai fejtegetéseket követően arra a következtetésre jut, hogy az államtudományok „magukba foglalják egyrészt a politikát vagy államtant, mint az állam és az állam tagjait alkotó nyilvánjogi testületek (szóval az összes politikai közületek) egész életét, lényének minden vonatkozását vizsgáló tudományt.”¹⁰⁰ Természetesen ide sorolja nagyon helyesen a közjogi tudományokat: az alkotmányjogot, a közigazgatási jogot, a nemzetközi jogot és a pénzügyi jogot is.

Ezt követően a politika fogalmát, tárgyát, feladatát és jellegét fejtegeti. A legnagyobb problémát ott véli felfedezni, hogy „a politika több mint kétezeréves múlt után sincs még tisztában önmagával alapvető feladataira nézve.”¹⁰¹ E tudományterület elnevezése sem egységes, hiszen előfordul a politika, a politika-tudomány, az állambölcselet és a jogbölcseleti államtudomány megnevezés is. A szerző szerint leghelyesebb, ha ragaszkodunk az arisztotelészi hagyományokhoz és a politika megjelölést fogadjuk el. E mellett szól a magyar nyelvhasználat is.¹⁰² A politika rendszerének vizsgálatakor két kiváló tudós, G. Jellinek és Concha Győző munkásságának bemutatásából indul ki. Szerinte egy politikai tankönyvnek logikusnak kell lenni, amelynek következtében azt általános és különös részre osztaná fel.¹⁰³

Azt is kijelenti, hogy a politikának vannak alap- és segédtudományai. E szellemi tudományok alaptudománya a lélektan és az azt kiegészítő pszichológia. Szorosan kapcsolódik ezekhez a diszciplínákhoz még a pszichikai és társadalmi antropológia és az etnológia is. Azért tartja fontosnak más tudományágak eredményeinek figyelembevételét, mert „az egyoldalúság a tudományban káros. A tudós főkölléke: az elfogulatlan, mindenoldalú megértés készsége és képessége. *Timeo hominem unius libri.*”¹⁰⁴ Ezt követően rátér a politika módszerére és arra, hogy milyen eljárási módot kell követni ahhoz, hogy leginkább megközelítsük e tudományterület fő célját: az állami élet valóságának megismerését. Arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen módszer szerint foglalhatjuk össze a politikai jelenségeket?¹⁰⁵

A könyv másik nagy egysége a politika történetét tárgyalja. Elsőként az ókortörténetet vizsgálja, mert a politika, mint „a legrégebb tudományozások egyike s a görögöknél már a Kr. e. 4. században virágzásának tetőpontjára jutott.”¹⁰⁶ Plátón és Arisztotelész műveit mindmáig a leggyakrabban idézett politikai értekezéseknek tekintik. A hellén állambölcseletet három részre osztja fel: a szofisztikák, a plátón-arisztotelészi és az Arisztotelész utáni időszakra. Különösen nagy részletességgel foglalkozik e korszakkal, mert szerinte „minden bölcseleti tudományt keletkezéseinek forrásainál kell tanulmányozni és a politikai analphbeta az, a ki az ókori államtan vezető és mindmáig érvényesülő rendszereit alaposan nem ismeri.”¹⁰⁷ Azért is jelentős ezen időszak a politikatudomány szempontjából, mert az antik államtan-

¹⁰⁰ Uo., 19.

¹⁰¹ Uo., 23-24.

¹⁰² Uo., 55.

¹⁰³ VARGA Z., i.m., 193.

¹⁰⁴ BARABÁSI KUN József, *Bevezetés a politikába*, i.m., 80.

¹⁰⁵ Uo., 82-83.

¹⁰⁶ Uo., 120.

¹⁰⁷ Uo., 148.

ban megtalálható mindhárom főirányvonal: az empirikus, a racionalisztikus és a teológiai. Ismeretes már ekkor az empirikus-induktív és a spekulatív-deduktív elemzési módszer is.

A középkor és az újkor már csak e három főirányt és e két módszert váltogatja vagy kombinálja. Elsőként Szent Ágostont emeli ki, aki már túllép az antik világnézetten és a középkori keresztény felfogás igazi tanítómestere. Jellemző e korra, hogy a bölcséletet a teológiának rendeli alá, sőt beleolvasztja rendszerét az egyházfilozófiába.

Kun az újkori politikatörténet legfontosabb momentumait is áttekinti. Machiavelli a politikát, mint gyakorlati államművészetet kívánta megteremteni, szerinte a politika nem más, mint állami célszerűség. Többek között Montesquieu politikai rendszerét is ismerteti.¹⁰⁸

Végezetül pedig a politikatudomány korabeli állását vizsgálja és bemutatja az állambölcsélet újabb rendszereit. Megemlíti a Kanttól kiinduló szubjektív és racionalista természet- vagy észjogi államtant, az objektív és spekulatív bölcséletet, a történeti államtant, a theokratikust, az utilitárius iskolát, a szociológiai, a társadalomgazdaságit, a liberális publicisztikai államtant és a közvetítő rendszereket.¹⁰⁹

A Szent Korona tant érintő tanulmányában¹¹⁰ mindenekelőtt a korona szónak különböző fogalmi jelentéseit vizsgálja. Bemutatja Werbőczy István Hármaskönyvének ide vonatkozó rendelkezéseit is. Az állam jogi lényegének magyarázatára három elmélet kínálkozik: az állam joghoz való viszonyában, mint jogtárgy, mint jogviszony, vagy mint jogalany fogható fel. Azt a következtetést vonja le, hogy a Szent Korona tana azért értékes, „mert az állam társadalmi valóságának és jogi természetének oly tisztult felfogását mutatja, melyet lényeges vonásaiban, illetve magánjogi elemeitől megtisztított közjogi vonatkozásaiban a mai tudományos elmélet is elfogad.”¹¹¹

A magyar címer és a királyi cím című recenziójában Illés József akadémiai székfoglaló beszédének nyomtatásban megjelent változatát mutatja be az olvasóknak.¹¹² A monográfia levéltári kutatásokra épül, szerzőjének tudományos munkásságát többek között Jellinekéhez hasonlítja.

Az alkotmányjog egy igen jelentős területének jogi szabályozástörténetét mutatja be Barabási Kun József *Választójogunk fejlődési története* című dolgozatában.¹¹³ A korabeli választójog alapjának az 1848:V. tc-et tekintette. Ez a törvény volt az, amely az országgyűlési rendi képviselő helyébe a nemzeti képviselő elvét bevezette, az országgyűlés rendi jellegű követi tábláját a nemzet képviselőinek házává avatta, és a modern állam követelményeinek megfelelően gyökeresen újjászervezte. A választási eljárás keretében kap helyett a választókerületek kialakításának bemutatása, amelyet a szavazási rendszer ismertetése követ. A tanulmány egyik legjelentősebb része a választójogi reformkísérletek alakulását követi nyomon,

¹⁰⁸ Uo., 157-173.

¹⁰⁹ Uo., 175-177.

¹¹⁰ BARABÁSI KUN József, *Széljegyzetek a szent korona tanához*, Budapesti Szemle 172 (1917), 16-53.

¹¹¹ Uo., 52.

¹¹² BARABÁSI KUN József, *A magyar címer és a királyi cím*, Budapesti Szemle 171 (1917), 302-307; ILLÉS József, *A magyar címer és a királyi cím története 1804-től kezdve*, Budapest, 1917.

¹¹³ BARABÁSI KUN József, *Választójogunk fejlődési története*, Budapesti Szemle 174 (1918), 43-66.

amelyek közül kiemeli a Kristóffy-féle (1905) és a gróf Andrássy Gyula névével fémjelzett törvényjavaslatokat (1908).

Kun József recenziói közül kiemelendő Concha Győző könyvének¹¹⁴ bemutatása,¹¹⁵ Örvendetes nagy eseménynek tartotta, hogy megjelent „*a mai magyar állambölcselet atyamesterének legújabb remekműve*,” amelyet hiánypótló műnek tekint.

A következő három tanulmány a Magyar Jogi Szemle hasábjain jelent 1921-ban, amelyek közül a legelsőben egy olyan cikkre reflektál, amelyben Búza László azt állítja, hogy a békeszerződés törvénybe cikkelyezésével bekerül a magyar közjogba az alaptörvény fogalma.¹¹⁶ Elfogadja Egyed István azon véleményét, amely szerint a békeszerződés 54. §-val nem kerül be az alaptörvény fogalma a magyar közjogba. „*Nincs tehát ezentul sem valami ufféle »trianoni alaptörvény«-ünk. A magyar alkotmány »hajlékony« alkotmány.*”¹¹⁷ A második tanulmányban¹¹⁸ báró Wlassics Gyula tételit vizsgálja, amelyek közül az első, hogy le nem mondott, törvényesen megkoronázott királyunk van, amelyet Kun kétségtelen igazságnak tart. Wlassics második tétele az volt, hogy az ausztriai uralom elvesztése a magyar király magyar trónbetöltési jogát és öröklési rendjét nem érinti. Ezt azonban Kun már nem fogadja el. Itt megvizsgálja, hogy ténylegesen mi volt a *Pragmatica Sanctio* célja. Tanulmányában figyelmet fordít a feloszthatatlan és elválaszthatatlan együtbtartókásra. *A kormányzó promulgációs joga* című tanulmányában¹¹⁹ először is a 1920. I. tc. ide vonatkozó rendelkezéseit vizsgálja. Külföldi példák közül a francia *promulgatio* közjogi fogalmával foglalkozik behatóbban. Helyesnek tartaná e fogalom magyar megjelenésére a törvényi hitelesítés vagy röviden csak a hitelesítés szó használatát. Kun József a '20-as évek elején elhatározta a legjelentősebb jogszabályok összegyűjtését és rendszerezését. Ezt a jogszabálygyűjteményt 1923-ban adták ki, amelynek legfontosabb célja az volt, hogy a hallgatók számára segítséget nyújtson a vizsgafelkészülésnél.¹²⁰ Azonban nem csak ez indokolta e jogszabályok rendezését, hanem az időközben bekövetkezett politikai változások is. Bár nem tartotta még elérkezettnek az időt arra, hogy „*Csonka-Magyarország*” közjogát megírják, de azt mindenképpen fontosnak vélte, hogy hallgatói és a tudományág iránt érdeklődők számára összefoglalja a nagyobb jelentőségű törvényeket és rendeleteket. A következő fejezetekbe osztotta fel a jogszabálygyűjteményét: alapvető rendelkezések,¹²¹ békeszerződések¹²² valamint egyéb közjogi törvények és rendeletek.¹²³

¹¹⁴ Concha Győző, *Eötvös és Montalambert barátsága. Adalék a magyar katolikusok autonómiájának kezdetéhez*, Budapest, 1918.

¹¹⁵ BARABÁSI KUN József, *Eötvös és Montalambert valláspolitikai eszméi*, Budapesti Szemle 177 (1919): 147-160.

¹¹⁶ BARABÁSI KUN József, *Még egy-két szó a „trianoni alaptörvény”-ről*, Magyar Jogi Szemle (1921/2): 268-269.

¹¹⁷ *Uo.*, 268.

¹¹⁸ BARABÁSI KUN József, *A magyar Pragmatica Sanctio célja*, Magyar Jogi Szemle (1921/2): 350-354.

¹¹⁹ BARABÁSI KUN József, *A kormányzó promulgációs joga*, Magyar Jogi Szemle (1921/2): 483-489.

¹²⁰ BARABÁSI KUN József, *Legújabb magyar közjogi törvények és rendeletek 1912-1922*, Debrecen, 1923: 273.

¹²¹ Itt kaptak helyet a következő jogszabályok: 1920. I., II., XVII. tc., 2394/1920. M. E. sz. rendelet 1921:XLVII. tc. és az 1921. nov. 5. jegyzék. *Uo.*, 9-21.

¹²² A második részben szerepel a Millerand-féle kísérő levél kivonata, az 1921:XXXIII. tc. és a békeszerződés alkotmányjogi természetű cikkelyei, a 7200/1921. M. E. sz. rendelet és az 1921:XLVIII. tc. is. *Uo.* 22-59.

1926-ban megjelent recenziójában Tomcsányi Móricz könyvének¹²⁴ bemutatására vállalkozott.¹²⁵ Kiemeli a tankönyv szerkezeti és tartalmi jellemzőit, amellyel a szerző az egyetemi hallgatók felkészülését akarta elősegíteni.

Egy kis törvénytudomány címen látott napvilágot az a tanulmánya, amelyben Szücs Kálmánnak az 1930 szeptemberében a Magyar Jogi Szemlében megjelent cikkére reagál.¹²⁶ Nem fogadja el Szücs Kálmán azon véleményét, miszerint a nemzetgyűlés jogosult a főrendiház reformjának megalkotására, de nem áll „*módjában a kétkamarás rendszert megváltoztatni és a jelenlegi egykamarás rendszert állandósítani.*”¹²⁷ Kun József az 1920:I. tc. alapján azt állapította meg, hogy az nem szabja meg a nemzetgyűlés tárgyi hatáskörét. Ez azt bizonyítja a szerző szerint, hogy a nemzetgyűlés teljes jogi szabadsággal dönthet arról, hogy az országgyűlést egy vagy két kamarás formában szervezi-e meg.

Jog- és szellemtörténeti szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bírnak Kun József azon publikációi, amelyek Tisza Istvánnal kapcsolatosak. Mint láttuk, 1920 októberében megrendezett Tisza István-gyászünnepegyen az emlékbeszédet Kun József tartotta.¹²⁸ Ebben a legnagyobb példaképek közé sorolja a politikust, akit nem kisebb történelmi személyekhez hasonlít, mint Kossuth Lajoshoz vagy Deák Ferenchez. Tisza egész életében ragaszkodott ahhoz, hogy „*Magyarország csak a Habsburgokkal karöltve, csak az Ausztriai Ház hatalmi eszközeinek segítségével lehet és maradhat egységes nemzeti állam.*”¹²⁹ Ennek másik feltételét Tisza a király és a nemzet közötti harmónia megteremtésében és a képviselőház jogainak rendezésében látta. Tisza politikája Kun szerint a magyar nemzeti és a liberális irány megfelelő arányú érvényesítését mutatja. Megbízható, őszinte és nyílt politikusként tartja, aki önmagával sokkal inkább kritikus volt, mint másokkal szemben. Nagybirtokos nemesnek tekinti, de szó legjobb értelmében.¹³⁰

Az Egyetem névadó ünnepségén tartott ünnepi beszédében¹³¹ Tisza államférfiúi és emberi nagyságának több aspektusát villanja fel és legfontosabb eszméinek összefoglalásával kívánja a hallgatóság elé példaként állítani. Indokolandó, hogy miért éppen Tisza Istvánt választották az Egyetem névadójának és miért nem „*a nemzet történetének tragikus hősei közül például Zrínyi Miklós, Rákóczi Ferenc, vagy Széchenyi István glóriás nevét?*”¹³² Kifejti, hogy az *universitas* létrejöttét elsősorban gr. Tisza Istvánnak köszönheti, mert támogatása nélkül 1912-ben az új vidéki egyetemek felállításakor Debrecen nem kapott volna egyetemet. „*Az el nem muló mélységes hála érzete sugallta tehát azt az eszmét, hogy egyetemünket annak a nagy*

¹²⁴ A befejező, de egyben a legnagyobb terjedelmű fejezetben szerepel többek között az 1867:LXVII. tc., az 1912:LXIII. tc., az 1920:XXV. tc., az 1921:XXX. tc. és az 1922:III. tc. is. *Uo.*, 60-271.

¹²⁵ TOMCSÁNYI Móricz, *Magyarország közjoga*, Budapest, 1932.

¹²⁶ BARABÁSI KUN József, *A magyar közjog új tankönyve*, Budapesti Szemle 202 (1926), 434-446.

¹²⁷ BARABÁSI KUN József, *Egy kis törvénytudomány*, Magyar Jogi Szemle 9 (1930/7), 582-583.

¹²⁸ *Uo.*, 582.

¹²⁹ BARABÁSI KUN József, *Gróf Tisza István emlékezete. ÉK.*, 1920/21, 29-43.

¹³⁰ *Uo.*, 32.

¹³¹ *Uo.*, 39, VARGA Z., *i.m.*, 104-105.

¹³² BARABÁSI KUN József, *Ünnepi beszéd*. Elmondta a debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem 1921. június hó 5-én tartott névadó ünnepélyen Barabási Kun József, Debrecen, 1922, 8; Ez a beszéd megjelent a Budapesti Szemle hasábjain is 1921-ben: *Ünnepi beszéd a Tisza István-egyetem fölavatásán*, Budapesti Szemle 187 (1921), 136-144.

¹³³ *Uo.*, 1.

államférfiúnak a neve díszitse, ki az Ő magyar szívével és látnoki ösztönével Debrecen városát szemelte ki az egyik új magyar egyetem székhelyéül és ezt az izzó nemzeti gondolatát minden akadály legyőzésével diadalra juttatta.”¹³³

Tisza politikájának alapcéljaként a nemzeti önfenntartást és önkifejezést jelöli meg, melynek eszközeként a királlyal való egyetértést, a 67-es kiegyezéshez való ragaszkodást és az országgyűlés rendjének biztosítását emeli ki. Rávilágít a király szerepének jelentőségére és a nyugati szomszédokkal való szövetségi viszony kiépítésének fontosságára. Szerinte Tisza a sikeres nemzeti politika további előfeltételének tartotta a képviselőház tanácskozási rendjének helyreállítását és a parlamenti többség uralmának megszilárdítását.¹³⁴ Kun kiemeli még a nemzetiségi kérdés jelentőségét, hiszen a háború következtében ez is nagymértékű változáson ment keresztül.

Tisza liberalizmusáról szólva az alábbiakat mondta: „a mérvadó magyar liberális politikusok és írók közül 48 után sem gondolta senki, hogy a liberalizmus a szabad verseny nevében az állami érdek és az erkölcsiség mindenekfelett álló követelményeinek megsértését is megengedhetőnek tartja. Ellenkezőleg abban a meggyőződésben voltak, hogy (Concha Győző szép szavaival élve) »a liberális irány mindenkinek egyenlő érvényesülést ad hitben, tudásban, anyagi javakban a nemzet megdicsőülése végett.« Hogy a liberalizmus az egyénnek mint magánembernek egy bizonyos állammentes körben való önrendelkezési jogát, összes erőinek relativ öncéltú szabad kifejtését kívánja, de sohasem téveszti szem elől a közjó érdekeit és sohasem engedi meg az egyén korlátlan érvényesülését a közérdek rovására... Tisza István vérbeli keresztény és fajmagyar nemzeti liberalizmusát mi is magunkénak vallhatjuk és követhetjük, sőt porba sújtott hazánk felemelése végett vallanunk és követnünk kell.”

Kun József nem csak a politikai eszméket hangsúlyozza beszédében, hanem felhívja a figyelmet Tisza magasztos erkölcsi példamutatására is. Tisza ifjúkori leveleiből idézve biztatja a hallgatóságot, hangsúlyozva, hogy „a debreczeni egyetem nem gerincztelen akarnokokat, nem sivár lelkű »intellectual«-eket kíván nevelni, hanem Széchenytől követelt »lelki függetlenek«-et és Tisza István hősi szellemétől ihletett férfias bátorságú, önzetlen munkásokat a köznek, a kik nem »protection« útján, hanem verejtékes szorgalommal keresik boldogulásukat. Csak addig van létjogosultsága az egyetemnek, míg ezt a legnagyobb feladatát, a jellemképzés feladatát is becsülettel betölti. Mert ha valaha, úgy napjainkban van égető szükség a közérdek szolgálatában céltudatos, akaraterős, elvhű és vasenergiájú egyéniségekre.”¹³⁵

Beszédét a következő szavakkal zárja: Tisza István, „ki máttól fogva bevonul az egyetem falai közé, erősebb mindnyájunknál. Ő mártírlétkének lobogó szent tűzével ihlet majd minket. Ez egyetem minden tagját, tanárt és tanulót. És nem csak minket; mindenkit, ki az egyetem közelébe jó; mindenkit, ki az egyetem nevét kiejti ajkán; min-

¹³³ Uo., 1.

¹³⁴ Korabeli szállóige volt, hogy „a politikát ott, ahol Tisza István elhagyta, folytatni nem lehet.” Nem lehetett, mert a világháború teljes mértékben megváltoztatta a politikai viszonyokat. Uo., 2-3. Vö. BARABÁSI KUN József, *Gróf Tisza István emlékezete*, ÉK., 1920/21, 34-35.

¹³⁵ GRÖSZ Emil, *A debreczeni magyar királyi gróf Tisza István tudományegyetem*, Budapesti Szemle [1921], 133-136. Ugyanítt BARABÁSI KUN József, *Ünnepi beszéd a Tisza István-egyetem fölavatásán*, 136-144.

denkit, ki magyar embernek vallja magát. Segítsen a Magyarok Istene, hogy így legyen."¹³⁶

A tudomány és gr. Tisza István kapcsolatát is bemutatja egy tanulmányában, hiszen e nagy államférfit mindenki csak politikusként ismerte.¹³⁷ Vázlatosan ismerteti Tisza tudományos és irodalmi munkásságát, amely nagyon széles skálán mozgott, hiszen tudományos érdeklődése sokoldalú volt. Fiatal éveiben leginkább a pénzügyi és közgazdasági problémák foglalkoztatták. Legtermékenyebb korszakában nagyon sok alkotmányjogi értekezése látott napvilágot a Magyar Figyelő hasábjain. Különösen sokat foglalkozott a választójoggal, a parlamentarizmussal és az 1867-es kiegyezéssel. A parlamenti kormányzást nemzeti önállóságunk tekintetében létfontosságúnak tekintette. „Különös említést érdemel Tisza Istvánnak Deák Ferencre emlékeztető feltétlen közjogi korrektsége, a törvények szentségéhez való mélyesleges ragaszkodása, amelyet hosszú irodalmi és politikai pályáján nemcsak az osztrák-magyar kiegyezés védelmében, hanem a nem kevésbé vitás fiumei és horvát kérdésben mindenkor tanúsított.”¹³⁸ Történelmi tárgyú dolgozatai közül kiemelkedik a *Sodowától-Sedanig* című akadémiai székfoglaló tanulmánya. A Protestáns Szemlében is jelentek meg dolgozatai, amelyek tartalmukban az egyházi élet eseményeit mutatják be. Kun József külön is kiemeli Tisza *Magyar agrárpolitika* című tanulmányát. Az aktuális politikai kérdések megoldására Tisza a tudomány eszközeit használta. Nem az a cél vezérelte, hogy pusztán tudományos ismertetést tárjon az olvasó elé, hanem „valamely megoldásra váró országos feladatnak irodalmi előkészítése, irodalmi szolgálata, a közvélemény irányítása, a nemzet lelkének tettekre ébresztése.”¹³⁹ Tanulmányát Tisza István publikációinak felsorolásával zárja.

Egy másik értekezésében Tisza liberalizmusát és szociális érzékét értékeli.¹⁴⁰ Elvlasztja egymástól a kontinentális és magyar liberalizmust, amelynek alapjait az egész nemzet politikai egyéniségében véli felfedezni. Bemutatja a szerző a liberalizmust általánosságban, amelyet a nyugati és a magyar fejlődés követ, kiemelve az azonosságokat és az eltéréseket. A liberalizmussal, mint egy adott történelmi és szociológiai jelenséggel foglalkozik, amely egy sajátos életirány, konkrét politikai és gazdasági program keretén belül figyelhető meg. Azért tartotta időszerűnek e kérdés megvitatását, mert az állami beavatkozás egyre növekszik „és mert különösen a világháború szerencsétlen befejezése óta nálunk és Európaszerte a liberalizmust, amely pedig a XIX. század folyamán – aránylag rövid idő alatt – a gazdasági és szellemi fellendülés csodáival lepte meg az emberiséget, a legkülönbözőbb szemrehányások pergőüzével árasztják el.”¹⁴¹

Mintegy lezárja Tisza Istvánról szóló tanulmányai sorát a *Tisza István történeti távlatban* című tanulmánya,¹⁴² melyben arra a megállapításra jut, hogy Tisza történeti jelentőségét csak a tények ismeretének teljes hiányában vagy szándékos tör-

¹³⁶ Uo., 8.

¹³⁷ BARABÁSI KUN József, *Gróf Tisza István és a tudomány*, Debrecen, 1924, 15. Ugyan ez a tanulmánya megjelent a debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai I. kötetének 10. számában is. BARABÁSI KUN József, *Gróf Tisza István és a tudomány*, Debrecen, 1924, 15.

¹³⁸ Uo., 7.

¹³⁹ Uo., 11.

¹⁴⁰ BARABÁSI KUN József, *Tisza István liberalizmusa és szociális érzése*, Budapest, 1928, 43.

¹⁴¹ Uo., 3, VARGA Z., i. m., 194.

¹⁴² BARABÁSI KUN József, *Tisza István történeti távlatban*, Budapesti Szemle 230 (1933), 129-138.

ténelemhamisítással lehetne csak tagadni. Több hazai (Szekfű Gyula, Bethlen István) és külföldi tudós és államférfi (II. Vilmos császár) nyilatkozatára támaszkodva igazolja Tisza jelentőségét. Szekfű azon állításával szemben, hogy Tisza elmulasztotta egy Széchenyihez mérhető társadalmi és gazdasági reform megindítását és az általános választójog bevezetését sem támogatta, azzal védi meg a néhai miniszterelnököt, hogy a nagy emberek sem tudnak mindent megvalósítani. Kun József véleménye szerint Tisza „gondviselészzerű” történeti hivatását nem a nagy alkotásokban, hanem nagy erkölcsi példamutatásban kell látni. S egy nemzet életében a nagy példaadók (Zrínyiek, Rákócziak és Tiszák) nem bírtak kisebb jelentőséggel, mint a nagy alkotók (Széchenyi, Deák). Kun szerint Tisza életének három nagy feladata volt: helyreállítani a parlament munkaképességét, előkészíteni a nemzetet a világháborúra, küzdeni a nagysztrák törekvésekkel szemben és alátámasztani a dualisztikus monarchia roskatag épületét. Kun úgy értékeli, hogy Tisza ezeket a feladatokat híven teljesítette is.

Mint Tisza életművének egyik legjobb ismerője és a néhai miniszterelnök egyik leghívebb tisztelője a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Kun József gyűjtötte össze Tisza István beszédeit.¹⁴³ Ő látta el az egyes köteteket bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel. A négy kötetből álló sorozat a *Gróf Tisza István képviselőházi beszédei* címet viselte, a kötetekben azonban számos, egyéb helyszínen elmondott beszéd is megtalálható volt. Az elsőként megjelent kötetben Tisza, a fiatal képviselő beszédei szerepeltek.¹⁴⁴ A második rész az 1903/04-es évek megnyilvánulásait tartalmazta.¹⁴⁵ Az 1937-ben megjelent harmadik és negyedik kötetekben kaptak helyet azok a beszédek, amelyek Tisza első miniszterelnöksége alatt illetve után, de még a második kormányfői ciklus kezdete (1913. június 12.) előtt hangzottak el.¹⁴⁶ Kun József Tisza későbbi beszédeinek anyagát is nagy vonalokban összeállította, de a II. világháború kitörése miatt azok már nem jelenhettek meg, ugyanakkor ezek az előmunkálatok kéziratban mindmáig fennmaradtak. Az anyag ma a Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárában található. Megkerülhetetlen munkát végzett ezen további két kötet előkészítése során is, amit az is bizonyít, hogy a sorozatot lezáró, 2011-ben megjelent kötetek is szerzőként tüntetik fel.¹⁴⁷ Kun József könyveiben és tanulmányaiban arra törekedett, hogy kora közjogi és politikai kérdéseire találjon tudományosan megalapozott válaszokat, Az elemzett kérdést mindig több szempontból közelítette meg felsorakoztatva a kapcsolódó

¹⁴³ ÉK, 1926/27, 1928, 145.

¹⁴⁴ *Gróf Tisza István képviselőházi beszédei I. A fiatal képviselő: 1888. február 3. - 1903. november 3.* szerk. BARABÁSI KUN József, Budapest, 1930.

¹⁴⁵ *Gróf Tisza István képviselőházi beszédei II. Először miniszterelnök, küzdelem a parlamentarizmusért: 1903. november 3. - 1904. október 4.* szerk. BARABÁSI KUN József, Budapest, 1933; Vö. ÉK, 1932/33, 183.

¹⁴⁶ *Gróf Tisza István képviselőházi beszédei III. Először miniszterelnök, küzdelem a parlamentarizmusért. Előbúcsú: 1904. október 4. - 1906. április 11.* szerk. BARABÁSI KUN József, Budapest, 1937; *Gróf Tisza István képviselőházi beszédei IV. A „Gesztis remete”, választási hadjárat és feltámadás, a házelnök 1906. április 11. - 1913. június 10.* szerk. Uő., Budapest, 1937.

¹⁴⁷ *Gróf Tisza István képviselőházi beszédei V. Másodszor miniszterelnök, a nemzeti béke szolgálatában, a világháború 1915-ig: 1913. június 12. - 1915. december 21.* szerk. BARABÁSI KUN József (†), ILLÉS Gábor, MARUZSA Zoltán, Budapest, 2011; *Gróf Tisza István képviselőházi beszédei VI. A világháborúban 1916-tól, az ellenzéki többség vezére, az összeomlás: 1916. január 1. - 1918. október 31.* szerk. BARABÁSI KUN József (†), ILLÉS Gábor, MARUZSA Zoltán, Budapest, 2011.

nemzetközi és hazai tudományos eredményeket és álláspontokat, amelyek részletes értékelését követően vonta le minden esetben saját konzekvenciáit. Az utókor által meglehetősen elfeledett Kun József szakmai tudása, logikus munkamódszere és kiterjedt tudományos tevékenysége révén méltán foglalhatja el kiemelkedő helyet a magyar közjogtudomány történetében.

III. MŰVEI

A parlamenti hárszabdályok: Politikai tanulmány, Budapest, 1907, 259 p.

Nép, nemzet, nemzetiség: Politikai tanulmány, Budapest, 1908, 175 p.

Nép, nemzet, nemzetiség, Jogállam 8 (1909/1), 74-75.

Anglia kormányzata, Budapesti Szemle 139 (1909), 174-203.

Parlamentarizmus és magyar parlamentarizmus, Jogállam 8 (1909/8), 560-586.

A finn-orosz konfliktus és a közjogi tudomány, Jogállam 9 (1910), 561-585.

A magyar parlamentarizmus, Magyar Figyelő (1911/4), 5-12.

A szabadság, Jogállam 10 (1911), 266-275.

Bismarck és az általános választói jog, Magyar Figyelő (1912/2), 1-21.

Bárá Eötvös József és a francia liberálisok = Ünneplő dolgozatok Concha Győző egyetemi tanársága negyvenéves emlékére, Budapest, 1912.

Parlamentarizmus és interpelláció, Magyar Figyelő (1914/1), 110-118.

Politikai dolgozatok (Háború és politika tudomány, Megye és kormány br. Eötvös József eszmekörében, A közigazgatási reformok 1870-ben és 1914-ben), Budapest, 1916, 72 p.

Háború és politikai tudomány, Budapesti Szemle 162 (1915), 408-428.

Bevezetés a politikába, Budapest, 1916, 187 p.

Széjegyzetek a szent korona tanához, Budapesti Szemle 172 (1917), 16-53.

A magyar címér és a királyi cím, Budapesti Szemle 171 (1917), 302-307. (recenzió)

Bernatzik tanár és az új címerrendezés, Magyar Figyelő (1917/5), 9-27.

Választójogunk fejlődési története, Budapesti Szemle 174 (1918), 43-66.

Eötvös és Montalembert valláspolitikai eszméi, Budapesti Szemle 177 (1919), 268-269. (recenzió)

Még egy-két szó a „trianoni alaptörvény”-ről, Magyar Jogi Szemle (1921/2).

A magyar pragmatica sanctio célja, Magyar Jogi Szemle (1921/2), 350-354.

A kormányzó promulgációs joga, Magyar Jogi Szemle (1921/2), 483-489.

Ünnepi beszéd, Elmondta a debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem 1921. június hó 5-én tartott nevévató ünnepélyen Barabási Kun József, Debrecen, 1922.

Gróf Tisza István emlékezete = ÉK, 1920/21. 29-43.

Concha Győző, Jogállam (1922), 99-102.

Legújabb magyar közjogi törvények és rendeletek 1912-1922, Debrecen, 1923, 274 p.

Gróf Tisza István és a tudomány, [A debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai 1/10.], Debrecen, 1924, 16 p.

Madách és Eötvös, Budapesti Szemle 192 (1924), 99-108.

A magyar közjog új tankönyve, Budapesti Szemle 202 (1926), 434-446. (recenzió)

Concha Győző nyolcvan éves, Társadalomtudomány (1926).

Tisza István liberalizmusa és szociális érzése = Tisza-emlékkönyv: gróf Tisza István halálának tizedik évfordulójára, Budapest, 1928, 81-124.

Egy kis törvénytárgyalás, Magyar Jogi Szemle (1930/9), 582-583.

Gróf Tisza István képviselőházi beszédei I., A fiatal képviselő: 1888. február 3. - 1903. november 3., Budapest, 1930.

Gróf Tisza István képviselőházi beszédei II., Először miniszterelnök, küzdelem a parlamentarizmusért: 1903. november 3. - 1904. október 4., Budapest, 1933.

Tisza István történeti távlatban, Budapesti Szemle 230 (1933), 129-138.

Gróf Tisza István képviselőházi beszédei III., Először miniszterelnök, küzdelem a parlamentarizmusért, előbúcsú: 1904. október 4. - 1906. április 11., Budapest, 1937.

Gróf Tisza István képviselőházi beszédei IV., A „Gesztis remete”, választási hadjárat és feltámadás, a házelnök: 1906. április 11. - 1913. június 10., Budapest, 1937.

Gróf Tisza István képviselőházi beszédei V., Másodszor miniszterelnök, a nemzeti béke szolgálatában a világháború 1915-ig: 1913. június 12. - 1915. december 21., szerk. BARABÁSI KUN József (†), ILLES Gábor, MARIUSA Zoltán, Budapest, 2011.

Gróf Tisza István képviselőházi beszédei VI., A világháborúban 1916-tól, az ellenzéki többség vezére, az összeomlás: 1916. január 1. - 1918. október 31., szerk. BARABÁSI KUN József (†), ILLES Gábor, MARIUSA Zoltán, Budapest, 2011.

